

I. NIWYMAZALNA PIECZĘĆ, CZYLI PRZYGODY Z IDENTYFIKACJĄ

1. Paryż, rok 1879. Sława i słabość francuskiej policji kryminalnej. Historia Sûreté od Eugeniusza Franciszka Vidocqa do Gustawa Macé. W cieniu Vidocqa. Tysiące policyjnych szpiclów, miliony opisów zbrodniarzy, setki tysięcy fotografii zbrodniarzy, a mimo to nie rozwiązany problem niezawodnej identyfikacji kryminalistów. 18
2. Bertillon — pisarz pomocniczy w kartotece policyjnej. „Niewymownie kiepski charakter”. 20
3. Burzliwa epoka nauk przyrodniczych. Lombroso i początek naukowego badania świata zbrodni. Nauka Quételeta o niejednakowości wszystkich wymiarów ciała. Narodziny pewnej idei. Bertillon proponuje pomiary kryminalistów i ich rejestrację według wymiarów ciała. Nauka po raz pierwszy przed bramami policji kryminalnej. Andrieux, prefekt policji paryskiej, i Macé, szef Sûreté, odrzucają propozycję Bertillona 23
4. Światło ze Wschodu. Bengal, rok 1877. William Herschel. Chińska pieczęć. Długoletnie doświadczenia Herschla z odciskami pocznionych palców. Misterium linii papilarnych; Herschel używa odcisków palców do rejestracji hinduskich więźniów. Generalny inspektor bengalskich więzień odrzuca tę metodę. Herschel zalamuje się 27
5. Tokio, rok 1879. Lekarz misyjny dr Henry Faulds obserwuje odciski palców na starych garnkach glinianych. Pomysł Fauldsa: badanie przestępców za pomocą odcisków palców na miejscu przestępstwa. Faulds kieruje swoje propozycje do policji londyńskiej i prefektury policji w Paryżu. Milczenie 30
6. Paryż, rok 1881, nowy prefekt: Camecasse. Historyczna szansa Alfonsa Bertillona. Zaczynają się pomiary. Drwiny i opory. W trzecim miesiącu sukces. Sprawa Duponta. Śmiech milknie. Amelia Notar. Znalezione znamię Kaina. Bertillon zdąży ku sławie. Pierwsza policyjna służba identyfikacyjna świata na poddaszu gmachu paryskiej prefektury. Rozwój fotografii policyjnej. Pierwsze laboratorium policyjne 33
7. Rok 1892. Paryscy anarchiści. Bertillon identyfikuje Ravachola. U progu światowej sławy 39
8. Londyn, rok 1884. Francis Galton — dzieje i przygody burzliwego życia. Dziedziczenie cech u człowieka. Galton wykonuje pomiary osób zwiedzających Wystawę 44
9. Historyczny rozwój Scotland Yardu. Od „thief-takerów” do „Bow-Street-runnerów”. Jonathan Wild. Fielding. Townsend. Ideał wolności obywatelskiej i rozwój zbrodniczości. Londyn — najmniej bezpieczne miasto

świata. Tanner i sprawa Muellera. Droga do CID. Korupcja w Scotland Yardzie. Porażki. „Kuba Rozpruwacz” morduje. Nowe porażki

10. W Londynie także: fotografie, parady identyfikacyjne, „fotograficzne mózgi” policjantów, ale nie rozwiązany problem identyfikacji. Scotland Yard ogląda się na Paryż. 1888. Decydujące spotkanie Franciszka Galtona z Williamem Herschlem. Galton odkrywa odciski palca. Szansa, że dwóch ludzi posiada takie same odciski palców, ma się jak 1 : 64 000 000 000. Poszukiwanie możliwości skatalogowania odbitek daktyloskopijnych. Łuki, koła, pętlice. Scotland Yard jedzie do Paryża. Meville Macnaghten. Lépin. Garkuchnia Gorona. Bertillon i Anglicy. Galton daremnie usiłuje udowodnić możliwość rejestracji odbitek daktyloskopijnych. 1894. Komisja Troupa podejmuje decyzję: proceder z odciskami palców jest znacznie prostszy od „bertillonage'u”, ale rozbija się o niemożliwość sklasyfikowania odcisków. Wprowadzenie metody Bertillona w Londynie. 1895. Szefowie policji krajów europejskich jeżdżą do Paryża. Mekka policji. „Bertillonage” w Petersburgu, Brukseli, Madrycie, Rzymie, Dreźnie, Berlinie. „Malkenmarkt” i „Alexanderplatz”. Niemiecka policja kryminalna. Światło w Berlinie szybko przygasa: dr Wilhelm Eber, Hans Gross w Grazu. Prorok naukowej ery w kryminalistyce. „Bertillonage” w Austrii

11. „Bertillonage” w Argentynie. Wielka zapa. Juan Vucetich, funkcjonariusz policji w La Plata, rozwiązuje problem klasyfikacji odbitek palców. Sprawa Franciszki Rojas. Pierwsza kartoteka odbitek daktyloskopijnych w świecie. Intrygi i tragedie. Europa nie dostrzega Vuceticha

12. „Światło przychodzi ze Wschodu”. 1896. Edward Henry, generalny inspektor prowincji Bengal, rozwiązuje również problem klasyfikacji odcisków palców. 1897. „Bertillonage” ustępuje w Indiach miejsca daktyloskopii. 1898. Morderstwo w Julpuguri. Z Kalkuty do Londynu. Scotland Yard bada system Henry'ego. Koniec „bertillonage'u”. 1901. Henry — p.o. prezydenta policji w Londynie. Inspektor Collins. Pierwsze sukcesy na terenie wyścigów konnych. Włamanie w Denmark Hill. Odciski palców włamywacza Jacksona. Ryszard Muir

13. Pouczająca tragedia: sprawa Adolfa Becka

14. 1905. Morderstwo w Deptford. Odciski palców po raz pierwszy jako dowód w procesie o zabójstwo. Bracia Stratton. Dr Faulds albo rywalizacja i nieufność. Skazanie Strattonów. System odbitek daktyloskopijnych rozpowszechnia się

15. Paryż, 1906. Sława Bertillona gaśnie. Belgia, Holandia, Austria, Niemcy, Węgry, Hiszpania, Włochy zaprzestają „bertillonage'u”. Tragikomedie sprawy Scheffera. Bertillon buntuje się przeciw losowi. 1911. Kradzież *Mony Lizy*. Złodziej pozostawia odciski palców, ale Bertillon nie potrafi ich znaleźć. 1913. Vucetich w Paryżu. W bezsilnej nienawiści Bertillon wyrzuca go za drzwi. Śmierć Bertillona i koniec procedury pomiarowej także we Francji. Odbitki palców w drodze do Nowego Świata

16. Jerzy W. Walling i chaos policyjny w Nowym Jorku. Kryminalna policja nowojorska przykładem stosunków policyjnych w Stanach Zjednoczonych.

Korupcja szerzy się. Zazdrość poszczególnych stanów. Bezsilność Waszyngtonu. Allan Pinkerton i jego synowie. „Oko”. Przygody i metody zwalczania przestępstw na Zachodzie. Bandy ci kolejowi Reno. Jesse James. Kartoteka Pinkertona. Wystawa odbitek palców w Saint Louis. Wcześni amerykańscy pionierzy daktyloskopii. Marka Twaine'a *Życie na Missisipi*. Sing-Sing. Więzienie Laevenworth. Przygody „bertillonage'u” w Nowym Świecie. Sprawa dwóch więźniów nazwiskiem Will West. Wiara w Bertillona załamuje się. Legendy o inspektorze Byrnesie. Ma Mandelbaum. High Constable Hays, bohater detektywów. Album zbrodniarzy i metody identyfikacyjne Byrnesa. Podróż nowojorskiego sierżanta-zwiadowcy, Józefa A. Faurota, do Scotland Yardu. 1906. Pierwsza sprawa Faurota. Dowiedzenie winy złodziejowi hotelowemu. 1908: Wyświetlenie morderstwa na Nelly Quinn. Rzut oka wstecz na sprawę o zabójstwo Nathana. 1911. Sprawa Cezara Celli. Daktyloskopia w Sing-Sing. Trudna walka z nieudolnością i korupcją. Droga do FBI. Początki w r. 1907. Awanturnicy: William J. Burns i Gaston B. Means. J. Edgar Hoover. Zbiór odbitek daktyloskopijnych w Waszyngtonie. Największa centrala identyfikacyjna świata 100

17. 1924–1936: wielki egzamin daktyloskopii. Bunt przestępczości. 1926: 12 000 morderstw, w roku 1833: milion trzysta tysięcy ciężkich zbrodni. Od Al Capone'a do Dillingera. Walka zbrodniarzy z niewymazalną pieczęcią. 1934: Alarmujące odkrycie: palce zastrzelonego gangstera Klutasa nie dają odbitek. Dzieło nieznanego chirurga. Dr Józef P. Moran. Dillinger; lekarze: Loeser i Cassidy i próby plastycznych operacji. Sprawa Gusa Winklera. Ekspertyzy dra Updegraffa. 1941: Pitts albo „człowiek bez odcisków palców”. 10 blizn po transplantacji na piersi zdradza Pittsa. Dr Brandenburg. Zwycięstwo linii papilarnych. 1956: 141 231 713 kart z odciskami palców w Waszyngtonie. Na drodze do rejestracji nie tylko przestępców, lecz całej ludności. Rozsądek przeciw liberalizmowi 115

18. Przykład angielski przestrzega. Urowadzenie June Anne Devaney ze szpitala dziecięcego w Blackburn i jej zamordowanie. Morderca zostawia odciski palców. Daremne poszukiwania od maja do sierpnia 1948. Historyczna decyzja: zdjęcie odcisków palców całej ludności Blackburn. 11 sierpnia: wykrycie sprawcy. Piotr Griffith. Niezniszczalny fundament 122

II. CO OPOWIADAJĄ UMARLI, CZYLI KAMIENIE MIŁOWE MEDYCyny SĄDOWEJ

1. Paryż, 1889. Sprawa Gouffégo. Widowiskowy początek francuskiej medycyny sądowej. Zniknięcie komornika sądowego Gouffé. Goron prowadzi śledztwo. 13 sierpnia 1889 i odkrycie „zwłok z Millery”. Kościelnica w Lyonie. Pierwsza autopsja. Błędne drogi. Kufer z Paryża i druga autopsja „zwłok z Millery”. 12 listopada 1889. Lacassagne 128

2. Rozwój medycyny sądowej do roku 1889. Niewystarczające przykłady starej Grecji i Rzymu. Hsi-Yüan-Lu. *Bamberski Kodeks Gardłowy i Constitutio Criminalis Carolina*. Fidelis i Zacchia. Motywy przewodnie. Spekulacje a rzeczywistość. Wiek XVII i XVIII. Foderé. Pionierzy z początków wieku XIX: Bernt, Orfila, Devergie, Casper 133

3. Udział Lacassagne'a w zasadniczych problemach medycyny sądowej. Niezapomniane chwile jego życia w listopadzie 1889. Rollet. Osteologia sądowa a zidentyfikowanie Gouffégo	138
4. Tryumf w Paryżu. Na tropach morderców Gouffégo: Michal Eyraud i Gabriel Bompard. Francuska medycyna sądowa przedmiotem narodowej dumy i głębokiej wiary w nieomylność nauki	143
5. 1882/83. Tisza-Eszlár na Węgrzech. Zniknięcie Estery Solymossi 1 kwietnia 1882. Oskarżenie żydowskiej gminy we wsi o „mord rytualny” na chrześcijańskiej dziewczynie. Aresztowanie Salomona Schwarza, Abrahama Buchsbauma, Leopolda Bruna, Hermana Wollnera, Józefa Scharfa. Podział Austro-Węgier na dwa obozy. 18 czerwca 1882: odkrycie nieznanego topielicy na brzegu Cisy. Rozstrzygające pytanie: czy są to zwłoki Estery? 19 i 20 czerwca lekarze Trajtler, Kiss i Horwath dokonują pierwszej sekcji. Profesorowie Scheuthauer, Mihalkovics i Belki dokonują ekshumacji i autopsji 7 grudnia 1882	148
6. Opinia profesora Hofmanna z Wiednia. Droga Edwarda Hofmanna. Tisza-Eszlár i austro-węgierska medycyna sądowa. Wiedeń, Praga, Innsbruck, Graz. Testament Hofmanna	154
7. Greifswald 1901. Paweł Uhlenhuth i odkrycie możliwości rozróżniania krwi ludzkiej i zwierzęcej. Rozwój sądowego badania krwi do roku 1901. 1856: próba heminy Ludwika Teichmanna z Krakowa. 1861: Holender van Deen i próba gwajakolowa. 1863: Schönbein i nadtlenek wodoru. Analiza spektralna Kirchhoffa i Bunsena oraz jej znaczenie dla wykazywania obecności krwi. Daremna walka o rozróżnianie krwi ludzkiej i zwierzęcej. Barruel i analizy sądowe z r. 1829. Niepowodzenie mikroskopii. Roberto Magnanini	157
8. Uhlenhuth, badanie surowicy i decydujące odkrycie	162
9. Sprawa mordercy seksualnego Tessnowa i zastosowanie testów precypitynowych Uhlenhutha. Bdziec dla niemieckiej medycyny sądowej	165
10. Alarmująca mowa profesora Ungara w r. 1888. Liman i stosunki w Berlinie. Przemiana i wzlot nowej generacji. Fritz Strassmann, Rudolf Lesser, Ernest Ziemke, Ryszard Kockel, Ernest Giese, Jerzy Puppe	169
11. Paryż 1905. Joanna Weber i śmierć dzieci w Goutte d'Or. Sprawa Zuzanny, Georgette, Germaine i Maurycego Webera. Atak duszności Maurycego Webera i badanie w szpitalu Bretonneau. Dr Saillant. Dr Sevestre. Aresztowanie Joanny Weber. Podejrzeni: zadławienia	171
12. Brouardel, Thoinot i sława paryskiej szkoły medycyny sądowej. Problem uduszenia w rozwoju medycyny sądowej. Thoinot odrzuca możliwości zadławienia. Proces Joanny Weber. Wyrok uniewinniający 30 stycznia 1906	176

13. Chambon w kwietniu 1907. Śmierć dziecka, Augusta Bavouzet. Dr Audiat i dr Bruneau dokonują autopsji. Stwierdzają uduszenie. Kochanka Bavouzeta zdemaskowana jako Joanna Weber. Thoinot chce zachować rację i odrzuca na „podstawie naukowej” tezę o uduszeniu. Joanna Weber powtórnie uniewinniona 182

14. 9 maja 1908: zamordowanie dziecka w Commercy. Joanna Weber schwytana na nowym przestępstwie. Skandal. Konsekwencje sprawy Joanny Weber dla medycyny sądowej. Dalszy rozwój badań problemu uduszenia 187

15. Londyn 1910: początek sprawy Crippena. Znaleźisko w piwnicy przy Hilldrop Crescent. Dr August Pepper. Sytuacja medycyny sądowej w Anglii. Jej początki w Edynburgu. 1807: Duncanowie. 1834: Alfred Swain Taylor. System koronerów, jego historyczny rozwój i rola jako przeszkody w rozwoju medycyny sądowej. Scotland Yard i patologowie Home Office. Konstelacja trzech „gwiazd”: Pepper, Luff, Willcox. Walka o zidentyfikowanie Cory Crippen. Blizna pooperacyjna. Pierwsze wystąpienie Bernarda Spilsbury’ego. Nowa era brytyjskiej medycyny sądowej 190

16. Londyn, styczeń 1913. Artur Fowler Neil i wyświetlenie sprawy Johna Georga Smitha. Medyczno-sądowa problematyka śmierci w wodzie. Metody jej stwierdzania do I wojny światowej. 13 lipca 1911: śmierć Bessie Williams w kąpieli. 12 grudnia 1913: śmierć Alicji Smith w kąpieli. 18 grudnia 1914: śmierć Małgorzaty Elżbiety Lloyd w kąpieli. Aresztowanie Smitha. Spilsbury, ekshumacja zmarłych. Problem: śmierć przez utopienie bez oznak użycia przemocy. Spilsbury rozwiązuje problem. Eksperymenty Neila z pływaczkami. Smith skazany na śmierć. Dalszy rozwój sądowego dochodzenia w wypadkach topielców i utopionych. Wykazanie planktonu i badanie krwi serca. Aleksander O. Gettler, czyli głos z Nowego Świata 201

17. New Brunswick w New Jersey, 1922. Sprawa Hall/Mills jako przykład sytuacji medycyny sądowej w Stanach Zjednoczonych. Wielebny Edward Wheeler Hall i Eleanor Mills. Morderstwo w De Russey’s Lane. Koroner, przedsiębiorca pogrzebowy i lekarz — pierwsza faza dochodzenia. Klan Stevensów. Autopsje dzięki prokuratorskiej żądzy władzy. Dr Hegemann i dr Smith. Ekshumacja z 29 września i 5 października. Naiwność i brak doświadczenia. Oskarżenie przeciw Frances Noel Stevens i jej braciom przed Grand Jury w listopadzie 1922. Odrzucenie skargi. Prasa nowojorska i ponowne podjęcie śledztwa w lipcu/sierpniu 1926. Druga ekshumacja w październiku 1926. Dr Otto H. Schultze. Zniknięcie narządów gardła. Pobieżna sekcja lekarzy w roku 1922. Naiwne nadzieje. Uwięzienie Stevensów i wyrok uniewinniający w grudniu 1926 212

18. System koronerów w Stanach Zjednoczonych. Przeszkoda na drodze rozwoju medycyny sądowej. Zniesienie urzędu koronerów w Bostonie w 1877. „Medical examiners”. Dr Burgess Magrath — oryginał i pionier. Reforma w Nowym Jorku 1915–1918. Dr Karol Norris. Dr Aleksander O. Gettler. Sprawa Travia. „Chief medical examiner” z Nowego Jorku. Pierwsze próby kształcenia uniwersyteckiego. Wizje Norrisa. Gonzales, Helpen, Vance, Marten, Umberger 222

19. Edynburg 1926. Afera Berty i Donalda Merretów. Rzekome samobójstwo Berty Merrett. Sądowo-lekarskie zbadanie ran postrzałowych. Problem strzałów z bliska i z daleka w r. 1926. Stara i nowa broń. Bezdylny proch. Śmierć Berty Merrett w Szpitalu Królewskim. Materiał obciążający jej syna Donalda jako zabójcę. Donald fałszuje czeki 227

20. Hiszpański pistolet i brak oznak strzału w ranie Berty Merrett. Rozstrzygające pytanie pod adresem medycyny sądowej. Harvey Littlejohn i Sydney Smith. Próby Littlejohna z pistoletem Merretta. Strzały do ludzkiej skóry. John Glaister z Glasgow. Samobójstwo Berty Merret wydaje się wykluczone. Oskarżenie Donalda Merretta. Spilsbury jako rzeczoznawca obrony. Sprawa Thorne'a w r. 1924 i atak na reputację Spilsbury'ego jako nieomylnego. Eksperyment Spilsbury'ego w sprawie Merretta, jego błąd: użycie innej amunicji i innego pistoletu. Legendarna sława Spilsbury'ego zwycięża Littlejohna. Luty 1927. Uniewinnienie Donalda Merretta. Spojrzenie w przeszłość: dalsza kryminalna kariera Merretta. Zamordowanie żony i teściowej w r. 1954. Samobójstwo Merretta i przyznanie się do zabójstwa matki w r. 1927. Droga życiowa Spilsbury'ego. Jego samobójstwo w r. 1947. Dalszy rozwój sądowych badań ran postrzałowych. Rola chemii. Droga w nieznanie 229

21. Lipsk 1929. Sprawa oszusta ubezpieczeniowego Tetznera. Problematyka śmierci przez spalenie oraz oznaki obrażeń za życia. Ryszard Kockel i autopsja Tetznera. Przykład Alberdinga. Sądowo-medyczne wyjaśnienie morderstwa popełnionego dla zdobycia sumy ubezpieczeniowej. Problem embolii tłuszczowej. Kockel i bezpośrednia współpraca z policją. Strauch i Weimann. Gennat. Medycyna sądowa obejmuje również technikę kryminalną 241

22. Aberdeen 1934. Sprawa Jeannie Donald jako przykład encyklopedycznego rozwoju medycyny sądowej. Zniknięcie Heleny Priestley. Odkrycie zwłok dziecka. Dr Richard i dr Shennan dokonują pierwszej autopsji. Upozorowane zgwałcenie. Jeannie Donald podejrzana o morderstwo. Sydney Smith przejmuje prowadzenie dochodzenia sądowo-medycznego. Współpraca dziedzin specjalnych: badanie włosów, analiza krwi, badanie włókien, analiza pyłu, porównanie kultur bakteryjnych. Tomasz Jones Mackie. Bakteriologia udowadnia winę Jeannie Donald. Wyrok śmierci w lipcu 1934. Sydney Smith i problem dalszego rozwoju medycyny sądowej. Specjalizacja i koordynacja. Wzrost rozeznania, a zarazem narastanie otwartych problemów 251

23. Październik 1949. Odkrycie tulowia w żuławach Essexu. Początek sprawy Setty/Hume. Londyńscy następcy Salisbury'ego: Keith Simpson, Donald R. Teare, Francis E. Comps. Na podstawie sekcji Comps przyjmuje, że tulów zrzucono z samolotu do kanału La Manche. Droga do Donalda Hume. Fantastyczne wyjaśnienia Hume'a. Comps, Holden oraz rewizja w mieszkaniu Hume'a w poszukiwaniu krwi. Ślady i eksperymenty. Zeznania Hume'a i serologia. Wielki problem krzepnięcia krwi po śmierci. Od Brouardela do Jidina, Mac Farlane'a, Schleyera i Berga. Radzieckie doświadczenia przy transfuzji krwi i badaniach krwi zmarłych. Nowe rozeznanie, nowe zagadki. Wersja Compsa o przebiegu zbrodni w domu Hume'a. Niemożność udowod-

nienia przebiegu zbrodni za pomocą serologii. 29 stycznia 1950 Hume zostaje uniewinniony z zarzutu zabójstwa. Sensacyjne i cyniczne przyznanie się Hume'a do zabójstwa w „Sunday Pictorial”. Sprawa Hume'a jako przykład problemów medycyny sądowej w połowie XX wieku 262

24. Medycyna sądowa w świecie 276

III. WYDOBADZCIE TRUCIZNĘ Z UKRYCIA, CZYLI DROGI I BEZDROŻA TOKSYKOLOGII SĄDOWEJ

1. 1840: Maria Capelle-Lafarge, czyli inauguracyjne przedstawienie toksykologii. Początki epokowego otrucia. Le Glandier, arsenik i śmierć Karola Lafarge'a 282

2. Sytuacja toksykologii w r. 1840. Mateusz Józef Bonawentura Orfila w Paryżu. Jakub Marsh. Sprawa morderstwa Dodle'a i wynalazek aparatu Marsha do wykrywania arsenu 287

3. Pierwszy akt sprawy Lafarge: lekarze i chemicy z Brives szukają w zamordowanym trucizny. Aresztowanie Marii Lafarge. Sensacyjny proces w Tulle. Akt drugi Maître Paillet dowodzi, że biegli nie znali metody Marsha. Nowe badania trucizny przez chemików z Limoges. Aparat Marsha rzekomo nie wykazuje śladów trucizny. Akt trzeci: oskarżyciel Decous powoduje przeprowadzenie wspólnej analizy trucizny ze zwłok przez „lekarzy i chemików z Brives i Limoges”. Wynik: znowu nie ma arsenu. Radość lafargistów. Ostatni wybieg: rozstrzygnięcie Orfila z Paryża. 13 września: przybycie „króla toksykologii”. Zbiegowisko na ulicach Tulle. Orfila wykrywa truciznę także w zwłokach i wykazuje lekarzom i chemikom z Brives i Limoges podstawowe błędy w zastosowaniu aparatu Marsha. Ostatnia próba obrony: czy arsenik pochodzi z otaczającej zwłoki gleby cementarnej? Orfila nie znajduje w glebie arsenu. 19 września 1840: orzeczenie o winie Marii Lafarge. Olbrzymie oddziaływanie procesu w całej Europie. Namętne spory o wartość nowej nauki o truciznach 294

4. Walka o wykrywanie trucizn metaliczno-mineralnych i odkrycie trujących alkaloidów. Od morfiny do atropiny. 1823: sprawa Castainga w Paryżu, czyli pierwsze otrucie morfiną. Całkowita bezradność lekarzy sądowych i chemików. Jeszcze w r. 1849 Orfila oświadcza, że wykrycie w człowieku trucizny roślinnej jest niemożliwe 304

5. 1850: sprawa morderstwa dokonanego przez małżonków Bocarmé i odkrycie metody wykrywania alkaloidów roślinnych. Hrabia i hrabina Bocarmé na zamku Bitremont w Belgii. 21 listopada 1850: upiorne okoliczności śmierci Gustawa Fougnes. Heughebaert, sędzia śledczy z Mons, podróżuje z „głową, żołądkiem, jelitami, wątrobą, płucami i pęcherzem Gustawa Fougnes” do Brukseli. Jean Servais Stas. Laboratorium przy rue de Champs. Grudzień 1850 do lutego 1851: Stas odkrywa metodę wyosobnienia alkaloidów z narządów ludzkich i zwierzęcych. Sensacja roku 1851: Stas dowodzi, że Gustaw Fougnes zabity został alkaloidem roślinnym — nikotyną. 2 maja 1851: sensacyjny proces Bocarmé. Przyznanie się i wyrok 307

6. 1850 do 1880: walka o rozróżnienie poszczególnych alkaloidów. Odkrycie gry barw, którymi zdradzają się poszczególne alkaloidy. Dragendorff. Fröhde. Marquis, Mandelin i Pellagri. Brak dowodu na alkaloidy, które nie wywołują typowej gry barw. 1863: sprawa morderstwa de la Pommerais. Zagadkowa śmierć młodej wdowy de Pauw. Anonimowe listy do szefa Sûreté, Claude'a. Wczesne przerzucenie pomostu między dochodzeniami policyjno-kryminalnymi a toksykologią. Ambroży Tardieu. Daremne przebadanie zwłok na truciznę. Tylko gorycz wyciągu uzyskanego „metodą Stasa” pozwala Tardieu przypuszczać, że istnieje trucizna roślinna, dla której nie znano reakcji barwnej. Wypróbowanie na zwierzętach alkaloidów, dla których brak reakcji barwnych. Wstrzyknięcie uzyskanego wyciągu psom i innym zwierzętom. Zwierzęta giną w ten sam sposób jak wdowa de Pauw. Odkrycie: digitalina oddziaływa na zwierzęta dokładnie tak jak wyciągi. Śmiertelna trucizna — digitalina. Zasadzenie de la Pommerais'go i jego koniec. Dalszy rozwój „fizjologicznego wykrywania” trucizn roślinnych. Trucicielka Becker w Brukseli morduje digitaliną. U celu: wykazanie wszystkich alkaloidów wydaje się możliwe. Groźne chmury na nieboskłonie... 317

7. Marzec 1822: sprawa morderstwa przez dr. Jerzego Henryka Lamsona w Londynie. Oskarżenie: otrucie ułomnego szwagra Percy Johna roślinnym alkaloidem — akonityną. Dr Tomasz Stevenson, przodujący toksykolog w Anglii, i wykazanie akonityny. Dramatyczne wystąpienie obrońcy, Montagu Williamsa: kto się odważy stwierdzić obecność alkaloidu roślinnego, jeśli nie daje się go odróżnić od alkaloidu trupiego? Przyznanie się Lamsona. Walka toksykologów z upiorem alkaloidów trupich. 1878: Francesco Selmi w Bolonii oznajmia: zwłoki, które nigdy nie miały styczności z trucizną roślinną, same wytwarzają alkaloidy gnilne, dające te same reakcje barwne co trucizny roślinne. Śmierć włoskiego generała Gibbone. Sprawa morderstwa Sonzogno w Cremonie. Pomylenie alkaloidu trupiego z morfiną. Czy gmach wykrywania alkaloidów roślinnych zawali się? 325

8. Nowy Jork 1892/93: truciele Carlyle Harris i dr Robert W. Buchanan. Rudolf Witthaus — pionier toksykologii w Nowym Jorku. Koniec Harris'a i droga dr. Buchanana do morderstwa. Śmierć Anny Buchanan 23 kwietnia 1892. Witthaus stwierdza w zwłokach Anny Buchanan morfinę, a w jej oczach atropinę. Na czele jego dowodzenia: test Pellagriego. Pojedynek Witthausa z obrońcą Buchanana O'Sullivanem. Zaskakujący cios O'Sullivan'a: profesor Wiktor C. Vaughan oświadcza: odczyn Pellagriego reaguje także na alkaloidy trupie. Pokaz w sali sądowej. Gra barw przed oczyma przysięgłych. Nowy Jork wstrzymuje oddech. Ale Witthaus wykazuje, że eksperymenty Vaughana były lekkomyślną szarlatanerią. Stracenie Buchanana 2 lipca 1895 333

9. Toksykologia zbiera siły do ostatecznego wyjaśnienia. 20 października 1910: William Henryk Willcox i wykazanie trucizny roślinnej — hyoscyny — w sprawie dr. Crippena. Kres niepewności. Kryształ i punkty topnienia. 1939: farmakologowie Eisleben i Schaumann wykrywają dolantynę. Zaczyna się nowy akt dramatu: wytworzenie sztucznych alkaloidów. Antyhistamina. Sztuczne alkaloidy — leki, a zarazem trucizny. Przemysł farmaceutyczny zalewa świat truciznami. Wyścig toksykologii z truciznami. Nowe metody wykrywania: 0,05 mililitra wystarczy do pięciuset prób. Analiza widmowa. Laue, W. L. Bragg, W. H. Bragg, Debye, Scherrer i analiza strukturalna promieniami rentgeno-

wskimi. Rosjanin Cwett i historia chromatografii bibulowej. Wykrywanie alkaloidów przy końcu pierwszego stulecia swej dramatycznej historii. Mimo to nie więcej niż część całej przebytej drogi toksykologii. Wykrycie talu: gaz świetlny jako często spotykana trucizna samobójcza. A potem: nowy akt dramatu. Nie wystarczy wykazać istnienie trucizny, trzeba też znać jej ilość 343

10. 4 grudnia 1911 w Londynie: aresztowanie inspektora ubezpieczeniowego, Fryderyka Henryka Seddona, z powodu otrucia Elizy Barrow. Rozwój badań arseniku od czasów sprawy Marii Lafarge. Możliwości omyłek. 1859: Alfred Swaine Taylor i pomyłka w sprawie Smethursta. 1875: Franciszek Leopold Sonnenschein i pomyłka w sprawie Speicherta. Problematyka arsenu w glebie cementarnej. Edward Schiff, czyli włosy ludzkie i arsen. Arsen czyha wszędzie; chodzi o rozróżnienie trujących i nie trujących ilości. W procesie Seddona Willcox usiłuje wykryć ilość arsenu w zamordowanym. 131,57 miligrama arsenu. Burzliwa debata z obrońcą Marshalllem Hallem. Seddon zasądzony na śmierć. Dalszy rozwój oznaczania ilościowego trucizn. Kolorymetria. Od elektroanalizy do fotometru widmowego. Postęp w kierunku tego, co pozornie nieważkie. Konkluzja na podstawie jednego stulecia: arsen w glebie jest praktycznie nierozpuszczalny, jego przedostanie się z zewnątrz do zwłok w dużych ilościach — niemożliwe. Arsen we włosach pochodzący z zewnątrz da się wymyć, arsen, który przeniknął do włosów ze zwłok otrutego, nie da się zmyć i w większych ilościach dowodzi otrucia. Badania atomowe i pomiar radioaktywności w ludzkich włosach 348

11. 1949 do 1961: monstrialna sprawa Marii Besnard i „toksykologiczne trzęsienie ziemi” w Poitiers i Bordeaux. Historia „Czarnej wdowy” z Loudun. Trzydzieście wypadków śmierci od 1927 do 1949. Ekshumacja Leona Besnarda. Przesłanie części zwłok do badania do Marsylii. Dr Jerzy Bérout. Jego stwierdzenia: 19 do 58 mg arseniku na 1 kg wagi ciała. 21 lipca 1949: aresztowanie Marii Besnard. Ekshumacja śmiertelnych szczątków dalszych jedenastu zmarłych. Bérout znajduje, z jednym wyjątkiem, śmiertelne ilości arseniku. 20 lutego 1952: pierwszy proces Besnard. Punkt szczytowy: pojedynek między mecenasem Gautratem a dr. Jerzym Bérout. Zwycięstwo trików sądowych. Podważenie zaufania do Bérouta jako toksykologa. Nie podważony pozostaje fakt niezwykłych znalezisk trucizny. Nowi biegli. Piédelièvre, Fabre, Kohn-Abrest, Griffon. Nowe ekshumacje. Potwierdzenie śmiertelnych ilości trucizny. Griffon i radiologiczne wykrywanie trucizny we włosach nieboszczyków. 1954: drugi proces Besnard. Gautrat i błędy Henryka Griffona. Obecności pewnych ilości trucizny nie da się jednak podważyć debatami. Wielki triumf Gautrata: „konkluzje toksykologii odnośnie do nierozpuszczalności arsenu w glebie i niemożliwości przewodzenia arsenu z gleby do włosów są wynikiem błędu. Trucizna w zwłokach ofiar Marii Besnard pochodzi z cementarza w Loudun.” Ollivier, Lepeintre, Keilling, Truffert. Nowe rozpoznanie: mikroby rozpuszczają arsen ziemny i wprowadzają niezwykle duże jego ilości do zwłok. Niepewność wśród biegłych oskarżenia. 3. marca 1954: koniec drugiego procesu Besnard. Trzecia grupa biegłych: Joliot-Curie, Savel, Demolon, Lemoigne, Truhaut. Siedem lat poszukiwania prawdy. 21 listopada 1961: trzeci proces Besnard. Mikroby rozpuszczające arsen w glebie istnieją faktycznie. Maria Besnard uniewinniona z braku dowodów 360

12. Czego uczy ten proces: uznanie granic toksykologii. Trucizny syntetyczne przypuszczają atak. Niezrównany przykład: barbiturany. Zalew środków nasennych od weronalu do seconalu. Barbiturany jako trucizny samobójcze, 22 lipca 1955: w Gosport umiera dziecko. Sprawa Armstronga. Wilcza jagoda czy środek nasenny? Nickolls i metody wykrywania: odczyny barwne, punkt topnienia i oznaczanie kryształów, rentgenowska analiza struktury, chromatografia bibułowa. Wykazanie seconalu w przypadku Armstronga. Duże luki niespodzianki 386

13. 16 lutego 1954: sprawa Christy Lehmann w Wormacji. Pierwsze morderstwo za pomocą E-605. Niespodziana sytuacja dla toksykologów. Kurt Wagner i wykazanie E-605 w zwłokach z Wormacji. Epidemia samobójstw za pomocą E-605. Walka o definitywne metody wykrywania trucizn. Schmidt Schwerd, Völksen, Vogel, Averell, Norris. Sukces, ale nie spoczynek. Nerozłączne powiązanie toksykologii z kryminalistyką. Historia chemiczno-technicznych laboratoriów politycznych 397

14. 1906: Rudolf Archibald Reiss w Lozannie. 1910: Edmund Locard w Lyonie. Van Ledden Hulsebosch w Amsterdamie. Paweł Jeserich w Berlinie. Jerzy Popp we Frankfurcie. Charaktery i historyjki. Robert Heindl i idea centralnych laboratoriów policyjnych. 1919: projekt ustawy kryminalno-policyjnej Rzeszy i pierwsze plany centralnego laboratorium policyjnego w Berlinie. Niepowodzenie planów. August Brüning. Era narodowosocjalistyczna, Artur Nebe i Urząd Policyjny Rzeszy na Werderscher Markt. Walter Hess. Upadek Niemiec i powojenny rozwój. Laboratoria krajów zachodnioniemieckich i Federalny Urząd Kryminalny. Rozwój kryminalistyki w Anglii. 1935: Lord Trenchard, Artur Dixon i założenie Forensic Science Laboratories (Laboratoria Medyczno-Sądowe). Rozwój kryminalistyki w Stanach Zjednoczonych. August Vollmer, Edward Oskar Heinrich, Berkeley. Droga od pierwszych pionierów do laboratoriów FBI. Rozproszenie i zrozumienie. Stosunek między laboratoriami policyjnymi a naukowym rozwojem toksykologii. Cel: wspólne zmagania z wciąż nowymi problemami 407

15. 4 maja 1957: wielki przykład sukcesu wspólnych zmagania. Sprawa Kenneth Barlow w Bradford. Trup w wannie. Wielka zagadka: czy to była trucizna? Forensic Science Laboratory w Harrowgate. Price, Curry, Wright, Birkenshaw, Gurd, Randall, czyli idealna współpraca. Sensacyjny wynik: insulina — nie tylko lek, lecz także trucizna. Barlow — pierwszy morderca przy użyciu insuliny w historii kryminalnej. Grudzień 1957: wykrycie insuliny i zasądzenie Barlowa 430

16. Rzut oka w przeszłość i przyszłość. Prawo rozwoju 439

IV. BALLADA O MORDERCZEJ KULI, CZYLI DROGA DO BALISTYKI SĄDOWEJ

1. Wielki prolog. 1835: Henryk Goddard i znak na morderczej kuli. 1860: Richardson, broń ładowana od przodu i przybitka. 1879: epizod amerykański. 1889: dr Lacassagne i „osobliwe linie” na dowodowej kuli. (Paweł Jeserich fotografuje „osobliwe linie”). Bruzdy, gwinty i pola. Hans Gross o broni

palnej. 1902: sędzia Oliver Wendell Holmes z Massachusetts a rusznikarz. Porównawcze pociski z podejrzonej broni. Porównania z kulą dowodową. 1905: płyty woskowe profesora Kockla z Lipska. 1913: profesor Balthazard z Paryża. Ślady na łusce naboju. 1914: w Europie gaśnie światło. Ameryka podejmuje inicjatywę. Złote czasy szarlatanów. „Kup sobie szkło powiększające i zostań ekspertem od balistyki. Pięćdziesiąt dolarów dziennie zapewnione...” . . . 442

2. 21 marca 1915: podwójne morderstwo na farmie Phelps w Nowym Jorku. Rewolwer Karola Stielowa. „Dr” Hamilton ze sprzedawcy patentowanych leków staje się biegłym w zakresie broni. „Kula wyszła z rewolweru Stielowa i nie mogła wyjść z żadnej innej broni.” Wyrok śmierci i walka o życie. Karol Waite wychodzi na scenę. Awanturnik i balistik z zamilowania. Ułaskawienie Stielowa i potępienie Hamiltona 446

3. 1919: Waite w poszukiwaniu niezawodnej metody wykrywania, która kula z której broni pochodzi. Największy zbiór broni Nowego Świata. Rozczarowanie przed osiągnięciem celu. Podróż do Europy. Nowa broń. Odkrycie wielkiej tajemnicy: każda broń palna wyciska na swych pociskach niezatartą pieczęć. Rozstrzygający krok: Gravelle buduje mikroskop porównawczy. Calvin Goddard. U celu ruchliwego życia 452

4. 1921: Boston, czyli sensacyjny proces przeciw Sacco i Vanzettiemu. Czy Sacco wystrzelił morderczą kulę? 1921–1926: wystąpienia biegłych balistycznych. Proctor — amator, van Amburgh — debiutant. „Dr” Hamilton — człowiek bez sumienia. Błąd i oszustwo. Fale wzburzenia od Moskwy do Szanghaju, od Paryża do Rio 458

5. 1927: Calvin Goddard dostarcza pewności. Stracenie 469

6. 1929: masakra w dniu św. Walentego w Chicago. Goddard odnajduje morderczą broń. Pierwsze kryminalistyczne laboratorium naukowe Ameryki 473

7. Zwycięski pochód mikroskopu porównawczego. Europejskie intermezzo. De Rechter i Mege w Brukseli. Francuzi Balthazard i Locard. Szwed Södermann. Niemcy: Brüning, Mezger, Hees, Kraft. Atlas pistoletów. Mikroskop porównawczy przebywa Atlantyk. Pośrednia stacja — Kair. 19 listopada 1924: profesor Sydney Smith i zamordowanie sir Lee Stack paszy. Sześć kul i sześć łusek. Zdemaskowanie morderców za pomocą mikroskopu porównawczego. Jeszcze raz dyskusja biegłych 476

8. Robert Churchill, czyli blaski i cienie rusznikarza. Błąd i wyrok uniewinniający mordercę. 1927: sprawa Browna i Kennedy’ego. Brytyjska uwertura do mikroskopu porównawczego 480

9. Ostateczna droga do wiedzy 484

Posłowie autora 486